

Identifying the Competencies Expected of Learners in the Distance Education System: Providing a Model

Anvar Shahmohammadi^{1*} , Mehri Bahmani²

¹Assistant Professor, Department of Education, Payam Noor University (PNU), Tehran, Iran.

²MA, Department of Education, Payam Noor University (PNU), Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Received: 04.11.2021

Revised: 05.16.2021

Accepted: 05.18.2021

Keyword:

Competence

Learner

Individual and personality competencies

Cognitive competencies

Skill competencies

*Corresponding Author:

Anvar Shahmohammadi

Email: anvar1354@pnu.ac.ir

ABSTRACT

Today, most universities are trying to increase the effectiveness of new technologies in their educational activities, and in order for educational activities to be effective, they must pay attention to learners as one of the most important elements involved in education. The purpose of this study was to explain the views of experts on the competencies expected of learners in the distance education system. To achieve the purpose of this study, the qualitative method of basic theory strategy was used. Participants in this study were 15 graduates of the doctoral program in the distance education at Payame Noor University who worked as faculty or experts in universities or distance education centers and based on purposive sampling, criteria was selected and semi-structured interviews conducted. For qualitative data analysis, coding method (open, axial and selective) was used and to ensure validity and reliability, two methods of reviewing participants and reviewing non-participating experts were used. The research findings in the form of a conceptual model showed four main categories of competencies including individual and personality competencies, cognitive competencies, skill competencies and behavioral competencies. These competencies are recommended programs for the growth of learners in the distance education system in accordance with the model proposed in the current research and should be implemented with the priority of required competencies.

شناسایی شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان در نظام آموزش از دور: ارائه یک الگو

انور شاه‌محمدی^{۱*}، مهری بهمنی^۲

۱- استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۲- کارشناسی ارشد، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

چکیده

هدف پژوهش حاضر، تبیین دیدگاه‌های صاحب‌نظران درباره شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان در نظام آموزش از دور بود. برای نیل به هدف این مطالعه، از روش کیفی راهبرد نظریه‌مبنایی بهره گرفته شد. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش ۱۵ نفر از فارغ‌التحصیلان دوره دکتری آموزش از دور دانشگاه پیام نور بودند که به‌عنوان هیئت‌علمی یا کارشناس در دانشگاه‌ها یا مراکز آموزش از دور فعالیت می‌کردند و براساس نمونه‌گیری هدفمند ملاک‌محور انتخاب شدند و با آنها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته به عمل آمد. برای تحلیل کیفی داده‌ها نیز از شیوه کدگذاری (باز، محوری و انتخابی) و برای تأمین روایی و پایایی، از دو روش بازبینی مشارکت‌کنندگان و مرور خبرگان غیرمشارکت‌کننده، بهره گرفته شد. یافته‌های پژوهش، چهار دسته اصلی: شایستگی‌های فردی و شخصیتی، شایستگی‌های شناختی، شایستگی‌های مهارتی و شایستگی‌های رفتاری را نشان داد که در قالب یک مدل مفهومی ارائه شده است. بنابراین پیشنهاد می‌شود برنامه‌هایی برای بالندگی یادگیرندگان نظام آموزش از دور منطبق با مدل مطرح شده در پژوهش کنونی با اولویت شایستگی‌های احصا شده، به اجرا درآید.

اطلاعات مقاله

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۱/۲۲

بازنگری مقاله: ۱۴۰۰/۰۲/۲۶

پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۲/۲۸

کلید واژگان:

شایستگی

یادگیرنده

شایستگی‌های فردی و شخصیتی

شایستگی‌های شناختی

شایستگی‌های مهارتی

شایستگی‌های رفتاری

*نویسنده مسئول: انور شاه‌محمدی

پست الکترونیکی:

anvar1354@pnu.ac.ir

مقدمه

با گسترش کاربرد فناوری‌های نوین، تقریباً همه جوانب زندگی بشری، دست‌خوش تغییراتی شده است؛ از جمله، در سطح آموزش باعث شده تا برای رشد و توسعه کشورها تمرکز بر پیشرفت در حیطه آموزش عالی از طریق پذیرش نظام و تکنولوژی‌های جدید آموزش ضرورت یابد (کندی، ۲۰۱۴)^۱. اغلب دانشگاه‌ها امروزه در حال تلاش برای افزایش اثربخشی فناوری‌های جدید در فعالیت آموزشی خود هستند. این گرایش به نحوی است که یادگیری در هر مکان و هر زمان، به شعار یادگیری الکترونیکی شهرت یافته است، ضمن اینکه برای یادگیرندگان و یاددهندگان، این امکان را فراهم می‌سازد که با فعالیت‌های مربوط به یادگیری از دور، به دامنه وسیع‌تری از منابع دسترسی پیدا کنند (الهی و همکاران، ۲۰۱۱). شکی نیست که افزایش قابلیت‌های آموزش از دور و امکان تحقق هدف‌های آن از این طریق، در گرو در نظر گرفتن ابعاد و جوانب متعدد آن و توجه به عوامل مؤثر در این شیوه آموزشی است (شاهمحمدی و همکاران، ۲۰۱۸). ورود یادگیرنده به محیط یادگیری آموزش از دور، مستلزم پیش‌نیازهایی است. برخی از این پیش‌نیازها مستلزم تجربه قبلی است و برخی، وابسته به آمادگی‌های ذهنی یادگیرنده هستند؛ لذا ورود آنها به نظام آموزش از دور بدون داشتن آگاهی و مهارت، پیامدی جز وقت تلف کردن، تضعیف روحیه، کامل نشدن یادگیری و شکست برنامه ندارد. افزون بر این، یادگیرندگانی که آمادگی ورود به عرصه یادگیری از دور را ندارند اما وادار به ورود به آن شده‌اند، تجارب تلخی دارند که حتی می‌تواند بر فرصت‌هایی که در آینده نصیبشان می‌شود، تأثیر منفی بگذارد (بابایی، ۲۰۱۰). یکی از عواملی که می‌تواند باعث موفقیت یا شکست در آموزش شود توجه یا بی‌توجهی به شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان برای حضور در نظام آموزش از دور است (قدم پور و همکاران، ۲۰۱۶). نتایج تحقیقات نشان داده است با وجود سپری شدن مدتی از شروع نظام آموزش از دور و انتظار ثبات بهتر این نوع نظام آموزشی و رفع مشکلات آن، نرخ افت تحصیلی این نوع نظام آموزشی، روند بهتری پیدا نکرده است. در میان عواملی که باعث این پیامد شده، بی‌توجهی به ویژگی‌های یادگیرنده به چشم می‌خورد (عرب پشتکوهی و همکاران، ۲۰۱۹).

(برنز، ۲۰۱۱)^۲ معتقد است که در سه مجموعه باید از یادگیرندگان آگاهی پیدا کرد: اولین مجموعه، آگاهی‌های فردی است که در این ویژگی‌ها به شایستگی‌هایی مانند: استقلال، مسئولیت، کنجکاوی، خودکارآمدی، داشتن منبع کنترل درونی که منجر به تداوم یادگیری در آموزش می‌شود اشاره شده است. دومین مجموعه، آگاهی‌های محیطی است که در آن، یادگیرنده باید از ورود به محیط مطالعه از دور، دسترسی به تکنولوژی، دسترسی به پشتیبانی و مواد آموزشی، شناسایی نقش یادگیرنده در آموزش از دور، کنترل خود در داشتن احساس ارتباط در فضای مجازی، آگاهی داشته باشد. سومین آگاهی، ویژگی‌های یادگیری است. در این ویژگی، اینکه یادگیرنده چه انتظاراتی از آموزش از دور دارد و برای دریافت آموزش‌ها بر توانایی تنظیم خود، داشتن مدیریت زمان و مدیریت دانش تأکید می‌شود.

محققان معتقدند با وجود اینکه یادگیری الکترونیک در سال‌های اخیر به‌شدت افزایش یافته است و بیش از ۶۰ درصد دانشجویان از یادگیری الکترونیک، حداقل به‌صورت پاره‌وقت استفاده کرده‌اند، هنوز جنبه‌هایی از یادگیری الکترونیک که در موفقیت دانشجویان تأثیرگذارند و انتظارات آنها را برآورده می‌کنند، به‌خوبی شناخته نشده‌اند. این مطالعه نشان می‌دهد که دوره‌های یادگیری الکترونیکی در رسیدن به اهداف اصلی، آن‌چنان که موردانتظار بوده است نرسیده‌اند (پچتر و همکاران، ۲۰۱۰)^۳. لذا برای دستیابی به اهداف اصلی نظام آموزش از دور، ابتدا باید عواملی که بر موفقیت این نوع نظام آموزشی اثرگذار هستند را شناخت و با توجه ویژه به این عوامل، این نوع نظام آموزشی را تقویت کرد (شاهمحمدی و همکاران، ۲۰۱۹)؛ بنابراین توجه به شایستگی‌های یادگیرندگان به‌عنوان یکی از عوامل اصلی

¹ Kennedy² Burns³ Paechter

زمینه‌ساز آموزش عالی به‌طور عمده با تضمین کیفیت فرایندهای مؤسسه و نظام‌های ملی دربرگیرنده این مؤسسات، مرتبط می‌شود و در صورت توجه نظام‌مند و اصولی به آنها می‌توان به بهبود، ارتقا و تضمین کیفیت آموزش‌ها دست یافت.

امروزه در دانشگاه‌هایی که اقدام به پذیرش یا برگزاری دوره‌های آموزشی به‌صورت آموزش از دور کرده‌اند توجه به شایستگی‌های یادگیرندگان، اهمیت ویژه‌ای دارد. واژه شایستگی، واژه‌ای روان‌شناسانه است و تعریف جهان‌شمولی ندارد که موردقبول همگان باشد. برخی از صاحب‌نظران، شایستگی را انتقال، شناسایی، ترکیب و فعال کردن مجموعه‌ای از دانش‌ها و مهارت‌ها تعبیر می‌کنند که به حل موقعیت‌های مشکل‌زا منجر می‌شود. آنها تأکید می‌کنند که باید بین شایستگی و مهارت، تفاوت قائل شد (کیفر و تچیبوزو، ۲۰۱۳)^۱. با این وجود، احراز شایستگی‌های مختلف، به ایفای نقش‌های متنوع کمک می‌کند و عنصر اصلی در رقابت، بقا و پیشرفت افراد در دنیای غیرقابل پیش‌بینی به‌شمار می‌آید (ماتا، ۲۰۱۱)^۲. (راوچ و استاینر، ۲۰۱۳)^۳ معتقدند که شایستگی‌ها، توانایی‌ها و مهارت‌هایی هستند که افراد می‌توانند آنها را به‌منظور حل مسائلی که برایشان اتفاق می‌افتد، کسب کنند. به‌علاوه شایستگی‌ها، تمایلات و مهارت‌های انگیزشی، ارادی و اجتماعی هستند که به‌منظور کاربرد موفقیت‌آمیز و مسئولانه این راه‌حل‌ها در زمینه‌ها و شرایط مختلف در نظر گرفته می‌شوند. (راگان و همکاران، ۲۰۱۲)^۴، (گونزالس و همکاران، ۲۰۱۱)^۵ و (گونکزی و هاگر، ۲۰۱۰)^۶ معتقدند که شایستگی‌ها مجموعه‌ای از رفتارها، نگرش‌ها و باورهایی هستند که برای موفقیت در کار و حرفه باید در افراد وجود داشته باشد تا آنها در فعالیت‌های خود، عملکرد مؤثر و سطح بالایی داشته باشند؛ بنابراین در آموزش از دور باید شایستگی‌های یادگیرندگان را شناخت تا براساس آنها بتوانند آنچه یاد گرفته‌اند را برای درک بیشتر و بهتر مطالب در سطوح بالاتر به‌کار ببرند. یادگیرندگان باید بتوانند خلاقیت نشان دهند که از سطح و مرز مطالبی که از دور آموزش داده می‌شوند فراتر روند.

به هر حال در راستای شناسایی و معرفی شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان، تلاش شد تا مجموع مطالعات مرتبط با این حوزه نقد و بررسی شود؛ مطالعاتی که به لحاظ کثرت، متعدد اما پراکنده بودند. تأملی بر این مطالعات نشان می‌دهد که دیدگاه جامعی در مورد این شایستگی‌ها وجود نداشته است و هر محقق و اندیشمندی از منظر خاصی به این شایستگی‌ها اشاره کرده است. در واقع یکی از مهم‌ترین دشواری‌ها در بررسی این موضوع، تعدد عوامل و متغیرهای مؤثر و دخیل در این زمینه و دسته‌بندی‌های مختلف و متنوعی است که در موضوع‌های مختلف صورت گرفته است. در این ارتباط، (پوسپیتاساری و اوتویو، ۲۰۱۸)^۷ در تحلیل ویژگی‌های دانشجویان موفق در نظام آموزش از دور گزارش کرده‌اند که داشتن تجربه و انگیزه بالا برای یادگیری در این نوع نظام آموزشی از دلایل موفقیت این دانشجویان بوده است. (سیدرال و همکاران، ۲۰۱۸)^۸ در مطالعه‌ای با عنوان «عوامل تعیین‌کننده موفقیت در یادگیری الکترونیکی: مطالعه تجربی برزیل» به این نتیجه رسید که داشتن نگرش مثبت نسبت به یادگیری الکترونیکی، در موفقیت آنها مؤثر است. در مطالعه (شانگرتانا و چاندراسکار، ۲۰۱۶)^۹ با عنوان «واکاوی عوامل مؤثر در موفقیت اجرای یادگیری الکترونیکی در شرکت‌های مستقر در هند» بر نقش مهارت‌های یادگیرندگان در آموزش از دور تأکید شده

¹ Kiffer & Tchibozo

² Măță

³ Rauch & Steiner

⁴ Ragan

⁵ González

⁶ Gonczi & Hager

⁷ Puspitasari & Oetoyo

⁸ Cidral

⁹ Shangeerthana & Chandrasekar

است. (کاتوا و همکاران، ۲۰۱۶)^۱ در پژوهش خود با عنوان «مروری بر ادبیات آموزش الکترونیکی در سیستم آموزش عالی» به این نتیجه رسیدند که هر نظام آموزش الکترونیکی موفق باید عوامل فردی، اجتماعی، فرهنگی، تکنولوژیکی، سازمانی و محیطی را در نظر بگیرد. (نوسگارد و اورنگرین، ۲۰۱۵)^۲ در مطالعه‌ای با عنوان «اثربخشی آموزش الکترونیکی: مرور اکتشافی و تلفیقی از تعاریف» روش‌ها و عواملی که باعث تقویت اثربخشی یادگیری الکترونیکی می‌شوند را نشان دادند که ویژگی‌های رفتاری یادگیرندگان در اجرای آموزش از دور تأثیر به‌سزایی دارد. (خورشید، ۲۰۱۴)^۳ در پژوهش خود با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت آموزش دانشجویان کارشناسی ارشد در دانشگاه‌های پاکستان» به این نتیجه رسید که توجه به ویژگی‌های رفتاری و میزان آگاهی از آنها نسبت به نظام آموزش از دور در اجرای یادگیری الکترونیکی مؤثر می‌باشد. (کمپ، ۲۰۱۳)^۴ در پژوهشی با عنوان «معرفی یادگیری ترکیبی، به‌عنوان تجربه از نبود قطعیت در یادگیرندگان امارت متحده» نشان داد که آگاهی از مهارت‌های یادگیرندگان به‌عنوان یک عامل مؤثر در این یادگیری است. (ناگونوا و لوگا، ۲۰۱۲)^۵، (کنان و همکاران، ۲۰۱۳)^۶ در پژوهش خود به ویژگی‌های فردی یادگیرندگان و آگاهی از مهارت‌های آنان تأکید دارند.

(شاهمحمدی و همکاران، ۲۰۱۹) در تحقیقی با عنوان «طراحی و اعتباریابی مدل ارزیابی در نظام آموزش از دور (مورد: دانشگاه پیام نور)» نشان دادند که توجه به یادگیرنده، یکی از عوامل مهم در ارزیابی نظام آموزش از دور است. (دلیلی صالح و همکاران، ۲۰۱۸) در بررسی آمادگی یادگیری الکترونیکی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی سبزواری نشان دادند که دانشجویان در استفاده از یادگیری الکترونیکی، آمادگی کافی شناختی ندارند و نگرش خوبی نسبت به این نوع یادگیری ندارند. (عباسی کسانی و شمس، ۲۰۱۸) در تحقیقی با عنوان «سنترپژوهی عوامل کلیدی موفقیت یادگیری الکترونیکی: ارائه یک الگو» توجه به بعد رفتاری یادگیرنده را یکی از عوامل مؤثر در موفقیت نظام آموزش از دور معرفی کردند. (نورانی و همکاران، ۱۹۷۰) در پژوهشی با عنوان «ویژگی‌های فرهنگی یادگیرنده ایرانی در نظام الکترونیکی» بر نگرش‌های یادگیرندگان نسبت به نظام آموزش از دور تأکید کرده‌اند. (ناظری و همکاران، ۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر یادگیری الکترونیکی در رشته‌های علوم پزشکی» به توجه به ویژگی‌های یادگیرنده به‌عنوان عامل مؤثر بر یادگیری الکترونیکی تأکید داشتند. (عیلامی، ۲۰۱۶) در پژوهش خود با عنوان «بررسی و مقایسه میزان روحیه کارآفرینی دانشجویان دانشگاه پیام نور و دانشگاه علمی-کاربردی مشهد» نشان داد که توجه به مؤلفه‌هایی مانند انگیزه پیشرفت، ریسک‌پذیری و استقلال طلبی در دانشجویان دانشگاه پیام نور در آینده شغلی آنها مؤثر است. (رسولی و همکاران، ۲۰۱۵) در تحقیق با عنوان «بررسی میزان آمادگی دانشجویان هنر برای شرکت در نظام یادگیری الکترونیکی» بر میزان آمادگی شناختی و مهارت‌های یادگیرندگان در استفاده از نظام الکترونیکی تأکید داشتند. (موسوی و همکاران، ۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان «شناسایی و تحلیل موانع و عوامل بازدارنده به‌کارگیری و توسعه یادگیری الکترونیکی در دانشگاه پیام نور» به این نتیجه رسیدند که نبود اطلاع از میزان مهارت‌ها و نگرش‌های دانشجویان، از موانع توسعه یادگیری الکترونیکی می‌باشد. با مرور نتایج مطالعات انجام شده این خلأ نمایان می‌گردد که این دسته تحقیقات، چارچوب و مبانی نظری خاص را مدنظر نداشته‌اند و بیشتر به موانع و عوامل موفقیت در نظام آموزش از دور اشاره کرده‌اند. در تحقیق حاضر تلاش شد برخلاف تحقیقات قبلی، با رویکرد کیفی به موضوع شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان در نظام آموزش از دور پرداخته شود و به ارائه یک مدل پارادایمی از شایستگی‌ها برسد؛ زیرا در روش کیفی این فرصت وجود دارد که با افراد درگیر در پدیده از نزدیک ملاقات شود و به

¹ Kattoua² Noesgaard & Ørngreen³ Kemp⁴ Nagunwa, & Lwoga⁵ Kenan

نکاتی رسید که از قبل مورد توجه نبوده است. بنابراین، با توجه به محدودیت‌های بیان شده در مطالعات قبلی، پژوهش حاضر بر آن است که با در نظر گرفتن تمامی موانع مربوط و با بهره‌گیری از رویکرد کیفی مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد به منظور مطلع شدن از دیدگاه صاحب‌نظران بتواند گامی اساسی در راستای شناسایی شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان در موضوع حاضر بردارد و به سؤالات اساسی زیر پاسخ دهد:

- ۱- از دیدگاه متخصصان نظام آموزش از دور، ابعاد و مؤلفه‌های مرتبط با شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان در نظام آموزش از دور کدامند؟
- ۲- الگوی مفهومی مناسب برای نشان دادن این شایستگی‌ها در نظام آموزش از دور چیست؟

روش‌شناسی

این مطالعه به روش کیفی و با به‌کارگیری راهبرد نظریه مبنایی^۱ به شیوه ساخت‌گرایانه انجام شده است. علت آن این بوده است که این تحقیق به دنبال ابداع نظریه علی نبوده بلکه درصدد کشف مفهوم‌ها بوده است؛ زیرا در این تحقیق، تحلیل داده‌ها تا سطح طبقه‌بندی مفهومی ادامه پیدا کرده است.

جامعه آماری مشارکت‌کنندگان این پژوهش، فارغ‌التحصیلان دوره دکتری آموزش از دور دانشگاه پیام نور بودند که به‌عنوان هیئت علمی یا کارشناس در دانشگاه‌ها یا مراکز آموزش از دور فعالیت داشتند. دلیل انتخاب آن‌ها به‌عنوان جامعه پژوهش، این نکته بود که همگی آن‌ها ارتباط ملموس‌تر و نزدیک‌تری با نظام آموزش از دور داشتند و بنابراین با تکیه بر دانش و دیدگاه‌های آن‌ها می‌توان شناخت واقع‌بینانه‌تری از موضوع داشت. بدین منظور، برای انتخاب مشارکت‌کنندگان در این مطالعه از روش نمونه‌گیری هدفمند و ملاک‌محور استفاده شد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود که دلیل انتخاب آن، این بود که علاوه بر اینکه امکان تبادل نظرات و تفکرات وجود دارد می‌توان بحث درباره موضوع را در جهت دستیابی به هدف پژوهش هدایت کرد. به‌منظور انجام مصاحبه، با الهام از ادبیات و مبانی نظری موضوع پژوهش، چند محور برای مصاحبه و دریافت نظرات متخصصان انتخاب شد و این محورها در قالب سؤال کلی (شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان در نظام آموزش از دور کدامند؟)، شروع می‌شد و در هر یک از شایستگی‌های مورد اشاره، سؤالات اکتشافی مثل «لطفاً در این مورد بیشتر توضیح دهید» برای تشویق مشارکت‌کنندگان و دستیابی به اطلاعات عمیق‌تر پرسیده می‌شد. مدت‌زمان مصاحبه ۴۰ تا ۶۰ دقیقه بود و بیشتر مصاحبه‌ها با کسب اجازه از افراد، ضبط و سپس فایل‌های صوتی در قالب فرم‌های ثبت نتایج ثبت می‌گردید. گردآوری اطلاعات تا زمانی ادامه یافت که فرایند تجزیه، تحلیل و اکتشاف، به اشباع نظری^۲ رسید؛ یعنی داده جدیدی به آنچه در مصاحبه‌های قبلی حاصل شده، اضافه نگردید. به این ترتیب از ۱۵ نفر، مصاحبه به عمل آمد. برای تحلیل متن مصاحبه‌ها، از روش‌های سه‌گانه کدگذاری (کدگذاری باز، محوری و انتخابی) استفاده شد. به این منظور در مرحله کدگذاری باز، پس از مرور و سازماندهی متون مصاحبه‌ها، کدها یا مفاهیم اولیه شناسایی شدند و در مرحله کدگذاری محوری، کدهای مشابه در طبقه‌های خاصی قرار گرفتند. سپس، در مرحله کدگذاری انتخابی برای هر یک از این طبقات، عناوینی که نمایانگر کل کدهای آن طبقه باشند، انتخاب شد. ارتباط بین پدیده محوری و سایر مقولات و مفاهیم براساس مدل پارادایم مشخص و ارائه شد. لازم به یادآوری است با توجه به اینکه ماهیت پژوهش، نیازمند واکاوی دقیق دیدگاه مشارکت‌کنندگان در خصوص موضوع مورد مطالعه است، روند کدگذاری و تحلیل مصاحبه‌ها، به‌صورت دستی انجام گرفت. در پایان، برای تأمین روایی و پایایی، از دو روش بازبینی مشارکت‌کنندگان^۳ و مرور

¹ Grounded Theory

² Theoretical saturation

³ Member Checking

خبرگان غیرمشارکت‌کننده^۱ در پژوهش استفاده گردید. نخست، یافته‌ها با برخی از شرکت‌کنندگان در میان گذاشته شد سپس برای اطمینان از پایداری این فرایند، از شیوه بازنگری استنادی که تجربه کار کیفی (داده‌بنیاد) را داشتند برای بررسی پارادایم کدگذاری‌های سه‌گانه استفاده شد و در تدوین مدل، اعمال نظر گردید.

یافته‌ها

۱- از دیدگاه متخصصان نظام آموزش از دور، ابعاد و مؤلفه‌های مرتبط با شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان در نظام آموزش از دور کدامند؟

یافته‌های زیر حاصل چندین گام از قبیل اجرای مصاحبه‌ها، اجرا و غربالگری مفاهیم و تقلیل آنها و سپس تشکیل مقولات و در نهایت مقوله اصلی شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرنده در نظام آموزش از دور به‌عنوان مقوله انتخابی است. شایستگی‌های فردی و شخصیتی، شایستگی‌های شناختی، شایستگی‌های مهارتی و شایستگی‌های رفتاری به‌عنوان مؤلفه‌های محوری می‌باشند و هرکدام از این یافته‌های محوری نیز در برگیرنده ۲۴ زیرمؤلفه هستند که شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرنده در نظام آموزش از دور را بیان می‌کنند که نتایج آن در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. نتایج کدگذاری‌های باز، محوری و انتخابی استخراج شده از دیدگاه صاحب‌نظران		
کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز استخراج شده از مصاحبه‌ها
شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان	۱- شایستگی‌های فردی و شخصیتی	۱-۱- آگاهی از تصورات خود
		۱-۲- دوری از تعصب و پیش‌داوری
		۱-۳- داشتن انگیزه
		۱-۴- داشتن اعتمادبه‌نفس
		۱-۵- داشتن فکر باز
		۱-۶- کنجکاوی
		۱-۷- خودراهبری
		۱-۸- خودرهبری
		۱-۹- علاقه‌مندی
شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان	۲- شایستگی‌های شناختی	۲-۱- سواد رایانه‌ای و فاوا
		۲-۲- داشتن دانش در مورد رشته مورد تقاضا
		۲-۳- دانش تعاملات
		۲-۴- آگاهی با زبان‌های خارجه
		۲-۵- داشتن دانش در مورد نظام آموزشی از دور
	۳- شایستگی‌های مهارتی	۳-۱- داشتن مهارت‌های تعاملاتی
		۳-۲- داشتن مهارت‌های موضوعی

¹ External Audit

کدگذاری باز استخراج شده از مصاحبه‌ها	کدگذاری محوری	کدگذاری انتخابی
۳-۳- داشتن مهارت مطالعه	۴- شایستگی‌های رفتاری	
۳-۴- داشتن مهارت‌های نوشتاری		
۳-۵- داشتن مهارت‌های رایانه و فاوا		
۴-۱- مسئولیت‌پذیری		
۴-۲- پاسخگویی		
۴-۳- وظیفه‌شناسی	۴- شایستگی‌های رفتاری	
۴-۴- داشتن دقت		
۴-۵- ریسک‌پذیری		
جمع مفاهیم اولیه: ۲۴	تعداد مقولات: ۴	

۱) شایستگی‌های فردی و شخصیتی

یادگیرندگان، پیش از ورود به نظام آموزش از دور باید تصورات شخصیتی خود را از یادگیری در این نوع نظام آموزشی که مبتنی بر استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات است، روشن سازند. آگاهی از این ویژگی‌ها بر عملکرد آنان تأثیر به‌سزایی دارد. اعتمادبه‌نفس و داشتن فکر باز، از شایستگی‌هایی است که مصاحبه‌شوندگان به آنها اشاره کرده‌اند که یادگیرندگان باید برای شرکت در نظام آموزش از دور داشته باشند. اظهارات مصاحبه‌شونده شماره ۷ و ۴ و ۱ مؤید این نکات است:

«یادگیرندگان برای شرکت در نظام آموزش از دور باید از اعتمادبه‌نفس برخوردار باشند و هیچ‌گونه اضطرابی که فرایند یادگیری را مختل می‌سازد، نداشته باشند». «داشتن فکر باز در آموزش از دور این امکان را به آنها می‌دهد که از به اشتراک گذاردن تجارب در دنیای مجازی هراسی به دل راه نمی‌دهند و آماده تبادل اندیشه و تجربه با دیگران هستند». «این یادگیرندگان به‌واسطه تفکر انتقادی، افکار خود و دیگران پیرامون مباحث را به چالش می‌کشند». مصاحبه‌شوندگان به خودراهبری، خودرهبری، کنجکاوی، آگاهی از تصورات خود و دوری از تعصب و پیش‌داوری به‌عنوان شایستگی‌های دیگر اشاره کرده‌اند. مصاحبه‌شونده شماره ۹، ۵ و ۱۵ معتقد هستند:

«خودراهبری، مستلزم تلاش ذهنی برای کسب مهارت است و در فرایند یادگیری، بسیار مهم است. ویژگی که یادگیرندگان نیاز دارند این است که هنگام حضور در فضای آموزش از دور یا انجام فعالیت‌ها به‌صورت فعالانه ذهن خود را با آن درگیر کنند. خودرهبری به توانایی‌ها، مهارت‌ها و ویژگی‌های فردی یادگیرندگان، جهت می‌دهد». «کنجکاوی و آگاهی از تصورات خود، یادگیری محسوب می‌شود؛ چون کنجکاوی، یکی از نشانه‌های عزم یادگیرنده برای تداوم یادگیری است». «اگر یادگیرندگان در ایجاد پیوند بین مفاهیم یادگیری، اشکال پیدا کردند باید در حل مسائل پیش آمده، از اهل دانش و جستجو در فضای آموزش از دور راهنمایی بگیرند و نباید هرگز نسبت به آنچه یادگرفته‌اند تعصب داشته باشند».

۲) شایستگی‌های شناختی

نظام آموزش از دور، بر توجه به یادگیرنده و پاسخگویی به نیازهای او تمرکز دارد و یادگیرنده را در مرکز محیط یادگیری قرار می‌دهد؛ بنابراین داشتن دانش در مورد نظام آموزش از دور، از دیگر شایستگی‌های لازم یادگیرندگان

است. ورود یادگیرنده به محیط یادگیری آموزش از دور، مستلزم پیش‌نیازهایی است. برخی از این پیش‌نیازها مستلزم تجربه قبلی هستند و برخی وابسته به آمادگی‌های ذهنی یادگیرنده می‌باشند. ورود یادگیرنده به آموزش از دور بدون داشتن آگاهی و دانش در مورد نظام آموزش از دور، پیامدی جز وقت تلف کردن، تضعیف روحیه، محقق نشدن یادگیری و شکست برنامه ندارد. این شایستگی، مبتنی بر انواع سواد رایانه‌ای و فاوا است. شرکت‌کننده شماره ۹ بیان می‌دارد:

«برای اینکه یادگیرنده بتواند در فضای آموزش از دور، نهایت استفاده را ببرد باید سواد فناوری داشته باشد؛ یعنی باید دانش مربوط به قسمت‌های سخت‌افزاری را یادگرفته باشد، برنامه موردنیاز را بشناسد و چگونگی نصب آنها را بداند. این دانش‌ها را قبل از اینکه وارد این نظام شود باید یاد گرفته باشد تا بتواند در این نظام آموزشی، موفق عمل کند.»

داشتن دانش در مورد رشته مورد تقاضا و داشتن دانش تعاملات، از دیگر شایستگی‌های محوری برای ورود به نظام آموزشی از دور می‌باشد. در این رابطه، مصاحبه‌شونده شماره ۵ بیان کرد:

«برای ایجاد یادگیری در فضای آموزش از دور، یادگیرندگان باید نسبت به دوره و رشته‌ای که مدنظرشان است آگاهی داشته باشند. همه ما می‌دانیم که در کشور ما هنوز فناوری به جایی نرسیده است که بتواند رشته‌های فنی و مهندسی را پشتیبانی کند اما با استفاده از این نوع نظام آموزشی می‌توان رشته‌های علوم رفتاری و انسانی را آموزش داد؛ پس جذب یادگیرنده در رشته‌های علوم انسانی باید بیشتر باشد؛ زیرا در این رشته‌ها آشنایی استفاده از فاوا به یادگیرندگان این امکان را می‌دهد که با مواد آموزشی به‌صورت متعامل کار کنند که بتوانند مطالب موردنیاز خود را از منابع مختلف در سراسر دنیا به‌دست آورند و با استاد یا سایر یادگیرندگان خود، به بحث و تبادل نظر بپردازند.»

آشنایی و کسب آگاهی با این نوع نظام آموزشی، از دیگر شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان است. مصاحبه‌شونده شماره ۱۱ معتقد است:

«این نوع نظام آموزشی، از بسیاری لحاظ مانند فضای آموزشی، مواد و محتوای آموزشی و غیره با نظام آموزش سنتی، متفاوت است؛ بنابراین یادگیرندگان، پیش از ورود به این نوع نظام آموزشی باید شناخت کافی در مورد این نوع نظام آموزشی داشته باشند یا قبل از ورود از طروق مختلف مانند جستجو در اینترنت، اطلاعاتی در این رابطه کسب کنند که آیا توانایی و تمایل به شرکت در این نوع نظام آموزشی را دارند؟»

آشنایی با زبان‌های خارجه، از دیگر شایستگی‌هایی است که دانشجویان این نوع نظام آموزشی باید داشته باشند. بیانات مصاحبه‌شونده شماره ۲ در تأکید بر دارا بودن این شایستگی است:

«آشنایی یادگیرنده با زبان‌های خارجی، خصوصاً زبان محیط الکترونیکی یاددهی- یادگیری و زبان منابع درسی و کمکی، در فرایند یاددهی- یادگیری اهمیت دارد. اگر در این فرایند، از ارتباط گفتاری استفاده شد؛ یادگیرنده باید از مهارت مکالمه نیز برخوردار باشد و گفتار یاددهندگان را کاملاً درک کند.»

همچنین مصاحبه‌شونده شماره ۹ بیان می‌دارد:

«مهم است که یادگیرنده به‌عنوان یک کاربر بتواند با محیط مجازی آموزش و امکانات وابسته به آن ارتباط مؤثر برقرار کند که این جز با تسلط کامل به زبان در آن محیط، امکان‌پذیر نیست. استفاده از منابع کتابخانه مجازی نیز مستلزم آشنایی با زبان این‌گونه منابع است. اگر زبان محیط یادگیری با زبان منابع متفاوت باشد، لازم است یادگیرنده در حد نیاز با آن زبان نیز آشنایی داشته باشد. به هر حال برای برقراری ارتباط در این فضا، داشتن سطح قابل‌قبولی از این مهارت‌ها مؤثر خواهد بود.»

۳) شایستگی‌های مهارتی

یافته‌ها بر داشتن مهارت‌های موردنیاز به‌عنوان یکی دیگر از شایستگی‌های محوری تأکید دارد؛ مهارت‌هایی که یادگیرنده باید داشته باشد تا به‌واسطه آنها بتواند در دوره‌های نظام آموزش از دور شرکت کند و از مزایای آن استفاده ببرد. مصاحبه‌شونده شماره ۷ بیان می‌دارد:

«یادگیرندگان به‌واسطه دانش فناوری باید توانایی استفاده از آنها برای یادگیری بهتر را داشته باشند. داشتن مهارت استفاده از دانش فناوری به آنها اعتمادبه‌نفس می‌دهد و در آنها ایجاد علاقه و انگیزه می‌کند تا برنامه‌ها را برای رسیدن به اهداف یادگیری دنبال کنند.»

به زعم مصاحبه‌شونده شماره ۱۵:

«یادگیرنده باید توانایی کار با فناوری‌های موردنیاز را داشته باشد. این توانایی به تجربه‌های قبلی آنها به‌واسطه آشنایی با سخت‌افزارها و نرم‌افزار برمی‌گردد. هرچه این تجربه بیشتر باشد میزان مهارت آنها در یادگیری در این نظام نیز بیشتر می‌شود. پس به آنها حس موفقیت در یادگیری دست می‌دهد.»

البته شماری از مصاحبه‌شوندگان معتقدند که آشنایی با روش‌های برقراری تعاملات و ارتباطات مؤثر، یکی دیگر از این شایستگی‌ها است که یادگیرندگان باید داشته باشند. به گفته مصاحبه‌شونده شماره ۴ و ۶:

«یادگیرندگان برای اینکه بتوانند در فضای آموزش از دور، نهایت استفاده را ببرند باید شیوه‌های ایجاد تعامل مؤثر را کسب کنند.» «یادگیرندگان باید چگونگی ارتباط گرفتن در این فضای آموزشی در حوزه مباحث مطرح شده را بدانند یا کسب کنند. این ارتباط می‌تواند با همکلاسی‌های خود، با استاد یا با محتوای دوره‌های آموزش باشد که باید بتوانند از این تعامل نهایت استفاده را ببرند.»

داشتن مهارت موضوعی، از دیگر یافته‌های مقوله محوری شایستگی‌های مهارتی است. مصاحبه‌شونده‌های ۷ و ۴ معتقدند:

«توانایی یادگیرنده در زمینه محتوای دروس و پیش‌آگاهی از رشته و محتوای این نظام آموزشی نیازمند آشنایی یادگیرنده با مهارت موضوعی است.» «یادگیرنده باید مهارت کافی از دامنه موضوعی مطالبی که در محیط کلاس مجازی مطرح می‌شود را داشته باشد و اگر ندارد آن را کسب کند.»

برخی از مصاحبه‌شوندگان بر داشتن مهارت خواندن و مطالعه و داشتن مهارت‌های نوشتاری تأکید دارند. مصاحبه‌شونده شماره ۱ بیان می‌دارد:

«مهارت خواندن یعنی داشتن درک سریع واژه‌ها؛ چون در نظام آموزش از دور، مطالب از روی صفحه دیجیتالی قابل‌رویت است و یادگیرندگان باید با مهارت‌های مطالعه برای درک سریع مطالب آشنا باشند تا بتوانند به‌صورت سریع آنها را درک کنند.»

مصاحبه‌شونده شماره ۵ بر داشتن مهارت مطالعه تأکید دارد:

«مهارت مطالعه با مهارت خواندن، رابطه نزدیک و مستقیمی دارد. این مهارت، زمینه مطالعه ثمربخش‌تری را فراهم می‌کند. داشتن سرعت در تعیین نقاط ثقل مطالعه با توجه به ساختار نگارشی متن و انتقال آنها به حافظه و تحلیل مطالب، بیانگر ایجاد پیوند بین عناصر متن و اندوخته دانش فردی می‌باشد.»

۴) شایستگی‌های رفتاری

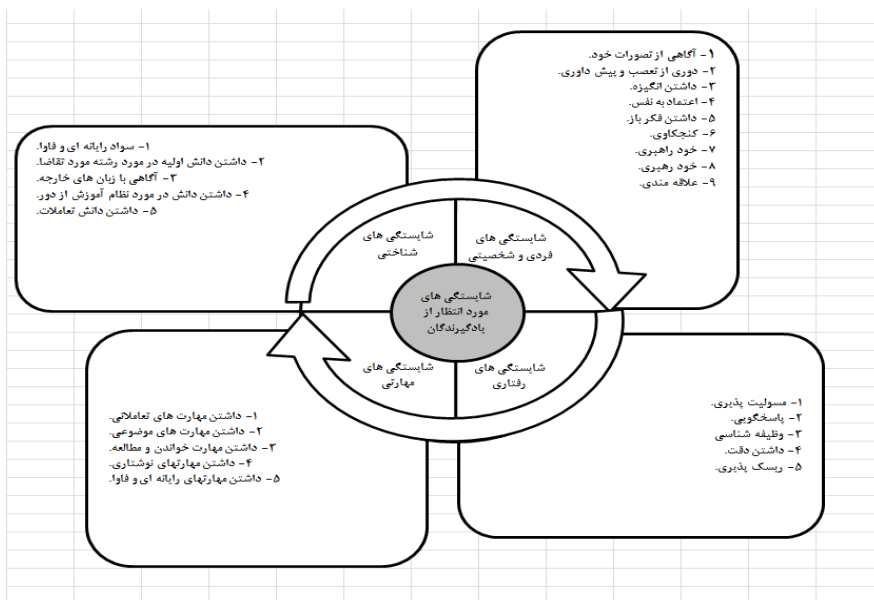
شایستگی‌های رفتاری و نحوه عملکردی که یادگیرندگان نسبت به نظام آموزش از دور دارند می‌تواند بر موفقیت این نوع نظام آموزش تأثیر بگذارد. مسئولیت‌پذیری، وظیفه‌شناسی و پاسخگویی، از مؤلفه‌های مقوله موردبحث است که بیانات مصاحبه‌شوندگان شماره ۱۰ و ۸ مؤید این بحث است:

«یادگیرنده در این نظام، به واسطه رسانه یا مجموعه‌ای از رسانه‌ها یاد می‌گیرد؛ چون مثل نظام سنتی نیست که به واسطه بودن در سر کلاس یاد می‌گیرند. در واقع مسئول اصلی یادگیری، خود یادگیرنده است.» «نظام آموزش از دور، نظامی دانش‌محور است؛ یعنی یادگیرنده باید وظیفه‌شناس باشد و نسبت به وظایف خود پاسخگو باشد.» ریسک‌پذیری و داشتن دقت، از دیگر یافته‌های این مقوله است که مصاحبه‌شوندگان شماره ۱۳ و ۲ اظهار می‌دارند که:

«یادگیرندگان باید درک کنند که بدون ترس از فراموشی باید آمادگی یادگیری هر چیز جدید و تازه‌ای را داشته باشند. آنها باید یاد بگیرند که با ریسک، قدرت رویاروی با مسائل جدید را پیدا می‌کنند.» یادگیرنده در این نظام باید نسبت به آنچه یاد می‌گیرد دقت داشته باشد؛ یعنی بتواند برای خود اهدافی را انتخاب کند و سپس برای رسیدن به آن، دانش و انگیزه و رفتار خود را تنظیم کند.»

۲- الگوی مفهومی مناسب برای نشان دادن شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان در نظام آموزش از دور چیست؟

در پاسخ به سؤال مذکور، پس از مطالعه مبانی نظری موجود و مصاحبه با افراد صاحب‌نظر، مقولات اصلی و فرعی مربوط به شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان در نظام آموزش از دور احصا و مدل مفهومی نهایی به‌صورت شکل ۱ تدوین شد. مدل ذیل در قالب چهار بعد اصلی نشان داده شده است که لازمه تحقق شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان در مرکزیت این مدل قرار گرفته است. تحقق شایستگی‌های موردانتظار، در گرو توجه به شایستگی‌های فردی و شخصیتی، شایستگی‌های شناختی، شایستگی‌های مهارتی و شایستگی‌های رفتاری می‌باشد که لازمه تحقق ابعاد اصلی نیز توجه به زیرمؤلفه‌های هر یک از این ابعاد است که به‌صورت یک فرایند سیکل‌وار که در تعامل یکدیگر هستند، نشان داده شده است:

شکل ۱. مدل مفهومی شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان در نظام آموزش از دور

بحث و نتیجه‌گیری

داده‌های پژوهشی درخصوص بررسی شایستگی‌های موردانتظار یادگیرندگان در نظام آموزش از دور در این بخش، بررسی و تحلیل شده است. همچنین نتایج به‌دست‌آمده برای این شایستگی‌ها با نتایج مطالعات انجام شده در این زمینه نیز مقایسه شده است. بنابراین پژوهش حاضر بر آن است که به شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان در نظام آموزش از دور دست یابد. تجزیه و تحلیل یافته‌ها نشان داد که تدوین الگوی مناسب برای دستیابی شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان در نظام آموزش از دور، منوط به چهار مقوله اصلی: شایستگی‌های فردی و شخصیتی، شایستگی‌های شناختی، شایستگی‌های مهارتی و شایستگی‌های رفتاری است. این نتایج با یافته‌های (شاهمحمدی و همکاران، ۲۰۱۹) و (ناظری و همکاران، ۲۰۱۷) مبتنی بر توجه به ویژگی‌های یادگیرنده در نظام آموزش از دور، هم‌خوانی دارد.

یکی از این مقوله‌ها، شایستگی‌های فردی و شخصیتی هستند. معرف شایستگی‌های این مقوله، داشتن ویژگی‌هایی مانند: آگاهی از تصورات خود، دوری از تعصب و پیش‌داوری، داشتن انگیزه، داشتن اعتمادبه‌نفس، داشتن فکر باز، کنجکاوی، خودراهبری، خودرهبی و علاقه‌مندی است. این شایستگی‌ها به تصورات فردی و شخصیتی خود از یادگیری در این نوع نظام آموزشی برمی‌گردد؛ زیرا نظام آموزش از دور، نظام مبتنی بر یادگیرنده است و آگاهی از این ویژگی‌ها بر عملکرد آنان تأثیر به‌سزایی دارد. از طرفی، این یافته‌ها با یافته‌های (پوسیتاساری و اوتویو، ۲۰۱۸)، (سیدرال و همکاران، ۲۰۱۸)، (کاتوآ و همکاران، ۲۰۱۶)، (ناگونوا و لوگا، ۲۰۱۲)، (کنان و همکاران، ۲۰۱۳)، (دلیلی صالح و همکاران، ۲۰۱۸)، (نورانی و همکاران، ۱۹۷۰)، (عیلامی، ۲۰۱۶) و (موسوی و همکاران، ۲۰۱۱) که در پژوهش‌های خود تأکید بر ویژگی‌های فردی و شخصیتی یادگیرندگان در نظام آموزش از دور را مدنظر قرار داده‌اند، هم‌خوانی دارد. از طرف دیگر نشان داده است که یادگیرندگانی در این نوع نظام آموزشی موفق هستند که نگرش، اعتمادبه‌نفس و انگیزه بالا برای یادگیری در این نوع نظام آموزشی داشته باشند؛ آگاهی از شایستگی‌های فردی و شخصیتی یادگیرندگان می‌تواند به‌عنوان فرصتی برای توسعه این نوع نظام آموزشی باشد.

یافته دیگر پژوهش، شایستگی‌های شناختی است. شایستگی‌هایی که به دانش و سواد و میزان آگاهی‌های آنها از فناوری اطلاعات و ارتباطات برمی‌گردد. ورود یادگیرنده به محیط یادگیری آموزش از دور، مستلزم پیش‌نیازهای شناختی است. نداشتن این شایستگی‌ها، پیامدی جز وقت تلف کردن، تضعیف روحیه، محقق نشدن یادگیری و شکست برنامه ندارد. یافته‌های این مقوله بر شایستگی‌هایی مانند داشتن سواد رایانه‌ای و فاوا، داشتن دانش در مورد رشته مورد تقاضا، داشتن دانش تعاملات، آشنایی با زبان‌های خارجه و داشتن دانش در مورد نظام آموزش از دور اشاره دارد. این یافته‌ها به شناخت دانش‌هایی که یادگیرنده قبل از اینکه وارد این نظام شود باید یاد گرفته باشد تا بتواند در این نظام آموزشی موفق عمل کند، تأکید دارد. این یافته‌ها با نتایج تحقیقات (خورشید، ۲۰۱۴)، (دلیلی صالح و همکاران، ۲۰۱۸) و (رسولی و همکاران، ۲۰۱۵) که معتقد هستند توجه به میزان آگاهی دانشجویان از نظام آموزش از دور در اجرای یادگیری الکترونیکی در موفقیت آنها مؤثر می‌باشد، هم‌خوانی دارد.

یافته دیگر پژوهش، شایستگی‌های مهارتی است که جنبه عملی دارد. یادگیرندگان به‌واسطه داشتن این مهارت‌ها و توانایی استفاده از آنها در دوره‌های نظام آموزش از دور شرکت می‌کنند و از مزایای آن استفاده لازم را می‌برند. یافته‌های این مقوله به داشتن مهارت‌های تعاملاتی اشاره دارد. مهارتی که به چگونگی ارتباط گرفتن در این فضای آموزشی پیرامون مباحث مطرح شده تأکید دارد. داشتن مهارت‌های موضوعی، داشتن مهارت خواندن و مطالعه، داشتن مهارت مدیریت زمان، داشتن مهارت‌های نوشتاری، داشتن مهارت‌های رایانه و فاوا، از دیگر شایستگی‌هایی است که یادگیرندگان باید داشته باشند تا به مدد آنها با فناوری‌های موردنیاز کار کنند و با همکلاسی‌های خود، با استاد یا با محتوای دوره‌های آموزش تعامل داشته باشند. همچنین یادگیرنده باید مهارت کافی از دامنه موضوعی مطالبی که در

محیط کلاس مجازی مطرح می‌شود را داشته باشد که درک سریع مطالب را به دنبال دارد. از آنجا که مطالب و محتوای آموزشی در نظام آموزش از دور از روی صفحه دیجیتالی قابل‌رویت است؛ یادگیرندگان باید با مهارت‌های مطالعه به درک سریع مطالب برسند و هم‌زمان با آن درک درستی از ساختار نگارشی متن نیز داشته باشند. این نتایج با یافته‌های (شانگرتانا و چاندراسکار، ۲۰۱۶) مبنی بر نقش مهارت‌های یادگیرندگان در موفقیت اجرای آموزش، هم‌خوانی دارد. (کمپ، ۲۰۱۳)، (ناگونوا و لوگا، ۲۰۱۲)، (کنان و همکاران، ۲۰۱۳) و (موسوی و همکاران، ۲۰۱۱) معتقدند که آگاهی از مهارت‌های یادگیرندگان، عاملی مؤثر در یادگیری در نظام آموزش از دور است که این نتایج با یافته‌های این تحقیق، هم‌خوانی دارد؛ بنابراین با آگاهی از ویژگی‌های افرادی که به‌عنوان یادگیرنده، خواهان آموزش در این نوع نظام آموزشی هستند می‌توان به معیار اثربخشی دست یافت که شایستگی آن افراد خوانده می‌شود؛ یعنی یادگیرندگان شایسته، افرادی هستند که الگوهای مهارتی مطلوبی را ارائه می‌دهند. نبود آگاهی از شایستگی‌های مهارتی می‌تواند نظام آموزش از دور را با معضلات گوناگونی روبه‌رو کند.

یافته پایانی پژوهش، شایستگی‌های رفتاری هستند که بازخورد آنها را نسبت به نظام آموزش از دور نشان می‌دهد. در مجموع، مسئولیت‌پذیری، وظیفه‌شناسی، داشتن دقت، ریسک‌پذیری و پاسخگویی، از مؤلفه‌های مقوله شایستگی‌های رفتاری هستند. از آنجا که یادگیرنده در این نظام به‌واسطه رسانه یا مجموعه‌ای از رسانه‌ها یاد می‌گیرد مسئول اصلی یادگیری، خود یادگیرنده است. در واقع نظام آموزش از دور، نظامی یادگیرنده‌محور است. یادگیرندگان باید درک کنند که بدون ترس از فراموشی باید آمادگی یادگیری هر چیز جدید و تازه‌ای را داشته باشند. آنها باید یاد بگیرند که با ریسک کردن است که قدرت رویاروی با مسائل جدید را پیدا می‌کنند. یادگیرنده در این نظام آموزشی، نسبت به آنچه یاد می‌گیرد دقت دارد؛ یعنی می‌تواند برای خود اهدافی را انتخاب کند و سپس برای رسیدن به آن دانش و انگیزه و رفتار خود را تنظیم می‌کنند. از طرفی این یافته با یافته‌های (نوسگارد و اورنگرین، ۲۰۱۵)، (خورشید، ۲۰۱۴)، (عباسی کسان و شمس، ۲۰۱۸) و (عیلامی، ۲۰۱۶) مبنی بر توجه به ویژگی‌های رفتاری یادگیرندگان در اجرای آموزش از دور هم‌خوانی دارد. از طرف دیگر توانسته است دید جامعی نسبت به شایستگی‌های رفتاری یادگیرندگان داشته باشد.

در نهایت، با توجه به مقولات به‌دست‌آمده، مقوله مرکزی شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان آموزش از دور در قالب مدل ارائه شده، شکل می‌گیرد. در این مطالعه، شایستگی‌های موردانتظار در تعامل و کنش سایر مقولات نشان داده شده است. این تعامل و تأثیرپذیری، به‌خوبی در مقوله مرکزی که نشان از درهم‌تنیدگی و تعامل سایر مقولات و مؤلفه‌هاست، بیان شده است. بنابراین یادگیرنده شایسته باید تصورات فردی و شخصیتی خود را بشناسد و براساس آن در نظام آموزشی که متفاوت از نظام سنتی است عمل کند. یادگیرنده‌ای می‌تواند موفق باشد که شناخت لازم و کافی را در مورد این نوع نظام آموزشی داشته باشد. تعاملات را بشناسد و با آشنایی که با زبان‌های خارجه دارد، از دوره‌ها بهره لازم را می‌برد. همچنین یادگیرندگان به‌واسطه داشتن مهارت‌ها، توانایی تعاملات، جستجوگری و رفع مشکلات پیش روی در این نظام را دارند. این یادگیرندگان به مدد شایستگی‌های رفتاری، مسئولیت‌پذیر هستند و نسبت به فعالیت‌های واگذار شده، وظیفه‌شناس و پاسخگو می‌باشند. بنابراین نظر به نقش یادگیرندگان به‌عنوان یکی از عناصر نظام آموزش از دور، لازم است به شایستگی‌های آنها در زمینه ایجاد، تقویت و توسعه نظام آموزش از دور توجه شود. یادگیرندگان، از عوامل اصلی و مهم نظام آموزش از دور هستند؛ پس توانمندی و شایستگی‌های آنان بر عملکرد آنها و در نهایت نظام آموزشی، تأثیر مستقیم دارد؛ بنابراین شناخت ابعاد شایستگی آنان هم برای توسعه و هم برای ارزیابی‌شان عاملی اساسی به‌شمار می‌رود. برای جلوگیری از هدر رفتن نیرو و سرمایه و توسعه نظام آموزش از دور کشور آنچه مهم تلقی می‌شود این است که برای ترسیم وضعیت بهینه و مطلوب این نوع نظام آموزشی، بهتر است علاوه بر شناسایی شایستگی‌های به‌روز و کارآمد و ارائه الگوهایی از این شایستگی‌ها به یادگیرندگان، ضوابط و

ملاک‌هایی برای انتخاب افراد شایسته که متقاضی یادگیری در این نظام آموزشی هستند، لحاظ شود که در آموزش آنها نیز قابل ارزیابی باشد.

نتایج تحقیقات انجام شده در این زمینه بیانگر این مطلب است که نظام آموزش از دور در ایران از اهمیت قابل توجهی برخوردار است و با خلأها و محدودیت‌هایی از قبیل پاسخگویی، ارزشیابی، بهبود، ارتقا و تضمین کیفیت، مواجه است؛ بنابراین سهم نظری و کانون توجه این مطالعه، تحلیل ادراکات و انتظارات صاحب‌نظران نظام آموزش از دور در ارتباط با تبیین شایستگی‌های اساسی چهارگانه شایستگی‌های فردی و شخصیتی، شایستگی‌های شناختی، شایستگی‌های مهارتی و شایستگی‌های رفتاری بوده است. براین اساس پیشنهاد می‌شود:

- ۱- توجه به زمینه بالندگی یادگیرندگان در نظام آموزش از دور، در پارادایم‌های فکری و مطالعات آینده می‌تواند نگاه به سمت انطباق با شایستگی‌های موردانتظار از یادگیرندگان را در آینده تغییر دهد.
- ۲- برنامه‌هایی برای بالندگی یادگیرندگان نظام آموزش از دور منطبق با مدل مطرح شده در پژوهش کنونی با اولویت شایستگی‌های موردانتظار، در نظر گرفته شود.

محدودیت پژوهش

- ۱- محدودیت جامعه آماری: دانشگاه پیام نور در مقطع دکتری تنها دانشگاه کشور است که در رشته آموزش از دور دانشجو می‌پذیرد و فارغ‌التحصیلان آن به‌عنوان جامعه خبرگان نظام آموزش از دور کشور در نظر شد؛ اگر این رشته در سایر دانشگاه کشور دایر می‌بود و از تجارب فارغ‌التحصیلان این مراکز استفاده می‌شد تعمیم‌پذیری بهتری از نتایج به‌دست می‌آمد.
- ۲- محدودیت منابع: نظر به جستجوهای مختلفی که در ارتباط با موضوع مورد مطالعه صورت گرفت، پرداختن به این موضوع در سطح بین‌المللی و کشور، تازگی دارد و مطالعاتی در مورد این شایستگی‌ها وجود ندارد. هرچند مطالعات متعدد و پراکنده‌ای در حوزه آموزش از دور وجود دارند اما دیدگاه جامعی به این شایستگی‌ها وجود ندارد؛ بنابراین اگر مطالعات منسجمی در خصوص این شایستگی وجود داشت از تجارب آنها در شناسایی این شایستگی‌ها بهره بیشتری گرفته می‌شد.

References

- Abbasi Kasani, H., & Shams, G. R. (2018). A research synthesis of critical success factors of e-learning: A model development. *Technology of Education Journal (TEJ)*, 13(1), 25-39. <https://doi.org/10.22061/jte.2018.3061.1777>
- Arab Poshtkahi, M., Zamani Moghadam, A., & Rajabzadeh qatri, A. (2019). determine the significance of the components constituting the e-Learning of the Work and Technology course from Experts' Perception. *Technology of Education Journal (TEJ)*, 14(1), 27-35. <https://doi.org/10.22061/jte.2018.3982.1967>
- Babaie, M. (2010). *An Introduction to E-Learning*. Chapar. <https://irandoc.ac.ir/sites/fa/files/attach/book/elearning-irandoc.pdf>
- Burns, M. (2011). *Distance Education for Teacher Training: Modes, Models and Methods*. Education Development Center. <https://www.researchgate.net/publication/259440600>
- Cidral, W. A., Oliveira, T., Di Felice, M., & Aparicio, M. (2018). E-learning success determinants: Brazilian empirical study. *Computers & Education*, 122, 273-290. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2017.12.001>

- Dalili Saleh, M., Hasan Nezhad, F., & Tabaraei, Y. (2018). E-Learning Readiness Assessment Among Students In Sabzevar University Of Medical Science 2014. *Journal Of Sabzevar University Of Medical Sciences*, 25(3), 429-440. <https://www.sid.ir/en/Journal/ViewPaper.aspx?ID=604474>
- Elahi, S. b., Kanaani, F., & Shayan, A. (2011). Designing a Framework for Effective Factors on Virtual Students' Tendency to the Electronic Learning and its Assessment. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 17(2), 59-80. <http://journal.irphe.ac.ir/article-1-1183-en.html> <http://journal.irphe.ac.ir/article-1-1183-en.pdf>
- Ghadampour, E., Farhadi, A., & Naghibeiranvand, F. (2016). The relationship among academic burnout, academic engagement and performance of students of Lorestan University of Medical Sciences. *Research in Medical Education*, 8(2), 60-68. <https://doi.org/10.18869/acadpub.rme.8.2.60>
- Gonczi, A., & Hager, P. (2010). The competency model. In P. Peterson, E. Baker, & B. McGaw (Eds.) ,*International encyclopedia of education*. Elsevier. <http://hdl.voced.edu.au/10707/50475> .
- González, K., Padilla, J. E., & Rincón, D. A. (2011). Roles, Functions and Necessary Competences for Teachers' Assessment in b-Learning Contexts. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 29, 149-157. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.11.219>
- Ilami, M. (2016). Studying and comparing student's entrepreneurship spirit of students of Payame Noor University and University of Applied Science and Technology in Mashhad: (a comparative research). *Karafan Quarterly Scientific Journal*, 13(40), 37-48. https://karafan.tvu.ac.ir/article_100492_432d764bfc816a36d14daae7f42547a6.pdf
- Kattoua, T., Al-Lozi, M., & Alrowwad, A. a. (2016). A review of literature on E-learning systems in higher education. *International Journal of Business Management & Economic Research*, 7(5), 754-762. <https://www.researchgate.net/publication/309242990>
- Kemp, L. J. (2013). Introducing blended learning: An experience of uncertainty for students in the United Arab Emirates. *Research in Learning Technology*, 21(1), 1-13. <https://doi.org/10.3402/rlt.v21i0.18461>
- Kenan, T., Pislariu, C., Othman, A., & Elzawi, A. (2013). The social impact and cultural issues affecting the e-learning performance in Libyan higher education institutes. *International Journal of Information Technology & Computer Science*, 12(1), 50-56. http://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/19339/1/Thuraya_Kenan.pdf
- Kennedy, J. (2014). Characteristics of massive open online courses (MOOCs): A research review, 2009-2012. *Journal of Interactive Online Learning*, 13(1), 1-16. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1032981>
- Khurshid, F. (2014). Factors affecting higher education students' success. *Asia Pacific Journal of Education, Arts and Sciences*, 1(5), 39-47. <http://apjeas.apjmr.com/wp-content/uploads/2014/11/APJEAS-2014-1-084.pdf>
- Kiffer, S., & Tchibozo, G. (2013). Developing the Teaching Competences of Novice Faculty Members: A Review of International Literature. *Policy Futures in Education*, 11(3), 277-289. <https://doi.org/10.2304/pfie.2013.11.3.277>
- Măță, L. (2011). Experimental Research Regarding the Development of Methodological Competences in Beginning Teachers. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 29(1), 1895-1904. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.11.439>

- Mousavi, M., Mohammadzadeh Nasrabadi, M., Pezeshki Rad, Gh. (2011). Identification and analysis of barriers and obstacles to the use and development of e-learning in Payame Noor University. *17*(1), 137-154. <http://journal.irphe.ac.ir/article-1-1046-fa.html>
- Nagunwa, T., & Lwoga, E (2012). Developing eLearning technologies to implement competency based medical education: Experiences from Muhimbili University of Health and Allied Sciences. *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology (IJEDICT)*, 8(3), 7-21. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1084131.pdf>
- Nazeri, N., Dari, S., & Atashi, A. (2017). The effective factors on success of E-learning in medical sciences fields. *Journal of Health and Biomedical Informatics*, 4(2), 98-107. <http://eprints.kmu.ac.ir/id/eprint/28727>
- Noesgaard, S. S., & Ørngreen, R. (2015). The Effectiveness of E-Learning: An Explorative and Integrative Review of the Definitions, Methodologies and Factors that Promote e-Learning Effectiveness. *Electronic Journal of E-learning*, 13(4), 277-289. <https://www.researchgate.net/publication/281676355>
- Noorani, K., Zandi, B., Sarmadi, M., & Seraji, F. (1970). Cultural Features of Iranian Learners in the E-Learning System. *Research in School and Virtual Learning*, 5(1), 85-98. https://etl.journals.pnu.ac.ir/article_3774_8cdfcfea3d9ddb61829d2e76b1acce07.pdf
- Paechter, M., Maier, B., & Macher, D. (2010). Students' expectations of, and experiences in e-learning: Their relation to learning achievements and course satisfaction. *Computers & Education*, 54(1), 222-229. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2009.08.005>
- Puspitasari, K. A., & Oetoyo, B. (2018). Successful students in an open and distance learning system. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 19(2), 189-200. <https://doi.org/10.17718/tojde.415837>
- Ragan, L. C., Bigatel, P. M., Kennan, S. S., & Dillon, J. M. (2012). From research to practice: Towards the development of an integrated and comprehensive faculty development program. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 16(5), 71-86. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1000092>
- Rasouli, A., Rahbarnia, Z., & Attaran, M. (2015). Measuring Electronic Learning Readiness Of Art Students. *Journal Of Theory And Practice In Curriculum*, 3(5), 79-110. <https://www.sid.ir/en/journal/ViewPaper.aspx?ID=575035>
- Rauch, F., & Steiner, R. (2013). Competences for education for sustainable development in teacher education. *CEPS journal*, 3(1), 9-24. <https://doi.org/10.25656/01:7663>
- Shahmohammadi, A., Azizi, N., Taghipoor Zahir, A., & Ebrahimzadeh, I. (2019). Designing and Validating of Evaluation Model in Distance Education System (Case Study: Payam Noor University). *Iranian Of Higher Education*, 11(1), 99-125. <https://www.sid.ir/en/journal/ViewPaper.aspx?ID=744018>
- Shahmohammadi, A., Taghipourzahir, A., Azizi, N., & Ebrahimzadeh, I. (2018). A Critical Reflection of the Appraisal Indicators of Distance Education Systems: A Meta-Synthesis. *Interdisciplinary Journal of Virtual Learning in Medical Sciences*, 9(2), 1-9. <https://doi.org/10.5812/ijvllms.68103>
- Shangeerthana, G., & Chandrasekar, K. (2016). Re-think on critical successful factors of e-learning implementation in India based corporates. *International Journal of Advance Research, Ideas and Innovations in Technology*, 2(6), 1-9. <https://www.ijariit.com/manuscripts/v2i6/V2i6-1274.pdf>